

Stiger uligheden i Danmark efter samme mønster, som Piketty afdækker i Kapitalen i det 21. århundrede?

Balder Asmussen, cand.mag., ph.d., lektor, Det Blå Gymnasium, Glamsbjerg, balderasmussen@gmail.com

I sin bog *Kapitalen i det 21. århundrede* fra 2014 efterviser Thomas Piketty et fælles mønster for de tidligt industrialiserede lande, der har ført til stigende ulighed siden 1980. Pikettys empiri omfatter dog ikke Danmark, hvorfor det siden bogens udgivelse har været til debat, om udviklingen i Danmark følger det samme mønster som de øvrige tidligt industrialiserede lande. Denne artikel rummer det første systematiske forsøg på at teste Pikettys tese om, at uligheden er på vej tilbage på niveauet for 1800-tallet, på Danmark. Artiklen bekræfter, at mønstret i Danmark er identisk med det, Piketty finder i de øvrige tidligt industrialiserede lande, dog med den forskel, at situationen med stigende ulighed i Danmark indfandt sig senere og startede fra et lavere niveau, men at uligheden til gengæld nu vokser hurtigere. Det forudses, at uligheden i Danmark ved uændret politik vil vedblive at stige fremover.

Har Pikettys tese relevans for Danmark?

Den franske økonom Thomas Piketty vakte opsigt med sin bog *Kapitalen i det 21. århundrede* (2014). Heri dokumenterer Piketty, hvorledes topindkomsternes andel af den samlede indkomst i de tidligt industrialiserede lande faldt i forlængelse af de to verdenskrige, dernæst lå på et lavt niveau indtil omkring 1980, hvorefter uligheden nu stiger igen.

Piketty mener at have afdækket forklaringen på denne udvikling. Han mener endvidere, at der er tale om en selvforstærkende dynamik,

og konkluderer derfor, at vi er på vej tilbage til 1800-tallets ekstremt skæve indkomstfordeling.

Kapitalen i det 21. århundredes empiri beskæftiger sig primært med Tyskland, Frankrig, Storbritannien og USA. Derfor er det et åbent spørgsmål, om Pikettys tese har nogen relevans for Danmark. Det dominerende synspunkt synes at være, at uligheden i Danmark er så beskeden, at det ikke kan være tilfældet.

Denne artikel når frem til det modsatte, Pikettys tese er relevant. Det mønster, der karakteriserer den stigende ulighed i de øvrige tidligt industrialiserede lande, kan genfindes i Danmark.

Danmark skiller sig ud ved, at uligheden begyndte at stige senere og fra et lavere niveau, men til gengæld stiger uligheden nu hastigere, end det er tilfældet i de øvrige tidligt industrialiserede lande.

Hvis den stigende ulighed i Danmark drives opad af den samme selvforstærkende dynamik, som Piketty afdækker i *Kapitalen i det 21. århundrede*, kan vi forvente, at Danmark snart vil have indhentet de øvrige tidligt industrialiserede lande, hvad angår ulighed.

Denne artikel vil punkt for punkt efterprøve, om Danmark følger det mønster, som Piketty mener fører til en selvforstærkende uligheds-spiral. Empirien kommer fra kendte og offentligt tilgængelige kilder. Artiklens originale bidrag er dens udlægning og operationalisering af Piketlys tese.

Inden artiklen vender sig mod Piketty, tager den først en lille ekskurs. Det skal kort diskuteres, om stigende ulighed overhovedet udgør et samfundsøkonomisk problem, som det kan retfærdiggøres at bruge tid på at beskæftige sig med.

Er det et problem at de rige bliver rigere?

Den generelle indvending mod at bekymre sig om ulighed er, at ulighed ikke fører til lavere levestandard. Ingen bliver ringere stillet, blot fordi en større del af væksten tilfalder de rigeste frem for den øvrige befolkning.

Denne indvending tager ikke højde for, at uligheden er stigende. Hvis stigningen i uligheden får lov at fortsætte længe nok, vil det uundgåeligt føre til faldende levestandard for flertallet. Grundet princippet om rentesregning vil indkomsten hos de rigeste på et tidspunkt blive så stor, at en stadig forøgelse af deres indkomst vil overgå den samlede økonomiske vækst, og dermed vil de rigestes stigende indkomst blive på bekostning af den øvrige befolkning.

Det skal bemærkes at dette scenarie ikke angår en fjern hypotetisk fremtid. Levestandarden er allerede faldende blandt de fattigste danskere.

Ifølge Danmark Statistiks opgørelser over indkomstfordelingen (Statistikbanken, tabel IFOR32, omregnet til faste priser) var gennemsnitsindkomsten for de fattigste 10 procent danskere marginalt lavere i 2016 end i år 2000, og en del lavere end i år 2006. Tager man højde for, at de fattigste danskere bruger flere penge på husleje og mad end den øvrige befolkning, kan det konkluderes, at de

fattigste danskere har haft et betydeligt tab i købekraft, eftersom priserne på husleje og mad er steget mere end den almindelige prisudvikling i samme periode.

Kan ulighed gøre skade på samfundet?

Ulighed kan betragtes som en uafhængig variabel, der kan føre til en uhensigtsmæssig samfundsudvikling.

Statistisk set er der et sammenfald mellem høj ulighed og dårlig folkesundhed og høj kriminalitet. Sammenhængen er blandt andet blevet dokumenteret af Wilkinson & Pickett (2011).

Et studie af Rune V. Lesner baseret på detaljerede danske registerdata slår fast, at en opvækst i fattigdom giver lavere lønninger og dårligere tilknytning til arbejdsmarkedet som voksen. Blot et ekstra år i fattigdom i starten af teenageårene giver et fald i erhvervsindkomsten på over 12 procent, som voksen (Juil, 2018).

Har uligheden naturlige årsager?

Ulighed kan også betragtes som en afhængig variabel, altså som en effekt af andre hændelser. For eksempel oplever Danmark et stigende antal ældre og indvandrere, der i kraft af deres lavere arbejdsmarkedstilknytning har lavere indkomst. Derved stiger uligheden.

Hvis vi antager at aldringen og indvandringen er et midlertidigt fænomen, er der ingen grund til at bekymre sig om stigende ulighed, hvis aldring og indvandring er den eneste årsag til stigende ulighed.

Imidlertid er hverken aldring eller indvandring mere relevant i Danmark end i de øvrige tidligt industrialiserede lande, og kan dermed ikke være forklaringen på, at uligheden stiger særligt hastigt i Danmark.

Hvor meget og hvor hurtigt stiger uligheden i Danmark?

Måler man indkomstuligheden ved Gini-

koefficienten som den opgøres af OECD, ses at Danmark er et af de mest lige lande. Ser man på stigningen i Gini-koefficienten 1995-2014 fremgår det, at uligheden stiger hurtigst i Danmark og Sverige uanset om der måles absolut i point eller relativt i procentvis stigning (Asmussen, 2018). Dette i øvrigt til trods for, at OECD's anderledes opgørelse af lejeværdien af egen bolig konsekvent får Gini-koefficienten for Danmark til at fremstå lavere end tilfældet er hos eksempelvis Danmarks Statistik og Økonomiministeriet.

Måling af uligheden med Gini-koefficienten kan være utilstrækkelig, fordi denne metode mangler følsomhed til at indfange den dynamik, der dominerer udviklingen i uligheden, nemlig at det er de absolutte topindkomster, der lægger beslag på en stadig større del af den samlede indkomst.

Tal fra Det Økonomiske Råd (2016) viser, at de rigeste 10 procent af danskerne, undtagen den rigeste ene procent, siden 1990 har øget deres andel af den samlede indkomst med over 15 procent, mens den rigeste ene procent af danskerne, undtagen den rigeste promille, har øget deres andel med over 55 procent, samtidig med at den rigeste promille har øget deres andel med 200 procent. Det hører med til historien, at statistikken er påvirket af oplysninger om aktieindkomst, der først blev tilgængelige i løbet af 1990'erne, men mønstret er ikke til at tage fejl af, og i overensstemmelse med den internationale trend.

Stigningen i uligheden i Danmark tog for alvor fart lige omkring 2003. Ifølge Eurostat disponerede de 20 procent rigeste danskere i den arbejdsdygtige alder det år over 3,4 gange så meget indkomst, som de 20 procent fattigste. Det var og er i international sammenligning en meget lige indkomstfordeling. I EU samlet set disponerede de 20 procent rigeste i den arbejdsdygtige alder i 2004 over 5,2 gange mere indkomst end de 20 procent fattigste.

Så hopper vi frem i tiden.

I 2016 disponerede de 20 procent rigeste danskere i den arbejdsdygtige alder over 4,4 gange mere end de 20 procent fattigste. En relativ stigning på 29,4 procent. I EU var den relative stigning i perioden 2004-2015 på 3,8 procent.

Bemærk, at tallene stammer fra Eurostat, og eftersom de bygger delvist på survey-data, hvor folk har meddelt deres indkomst, for året før de blev interviewet, har jeg ændret årstallene, så de matcher indkomståret, og ikke året hvor respondenterne blev interviewet.

Har ændret indkomstmobilitet betydning for vores måling af uligheden?

Når ulighed måles som stigende indkomstulighed indkomstgrupperne imellem, må det overvejes, om indkomstmobiliteten har ændret sig. Har der været stigende indkomstmobilitet i Danmark, betyder det at flere danskere, der det ene år var i den lave ende af indkomstskalaen, i et andet år vil være rykket op og vice versa. Hvis det er tilfældet, vil vores målinger af den årlige stigning i uligheden overdrive udviklingen i uligheden set over et livsforløb.

Imidlertid er indkomstmobiliteten faldende i Danmark. Det vil sige, at vores målinger af stigende indkomstulighed målt på årsbasis dækker over en endnu større stigning i indkomstuligheden over et livsforløb.

Den faldende indkomstmobilitet i Danmark er dokumenteret af Tænkertanken Kraka (Jakobsen, 2016). Faldet i indkomstmobiliteten går ud over de yngre generationer. Hvis dine forældres indkomst var blandt de 20 procent højeste, da du var ung, er sandsynligheden for at du selv lå i samme indkomstgruppe som 38-40-årig, steget med knap 10 procent, når man sammenligner årgang 1961-1963 med årgang 1972-1974.

Større chance for at havne i den høje indkomstgruppe er meget fint for dem, der havde rige forældre, men omvendt er chancen for at nå den rigeste indkomstgruppe, hvis ens forældre hørte til blandt de fattigste, faldet med knap 20 procent. Med andre ord er indkomstmobiliteten faldet betydeligt efter 2001.

For at opsummere: Vi har fjernet aldrig og indvandring som forklaringen på den særligt dramatiske stigning i uligheden i Danmark. Til gengæld har vi fundet ud af, at faldende indkomstmobilitet er med til at underdrive vores målinger. Det står værre til med uligheden, end vores observationer umiddelbart viser. Vi har også erkendt, at jo mere uligheden får lov at stige, jo flere danskere vil opleve et absolut fald i deres levestandard.

Nu vender artiklen tilbage til Pikettys tese om den dynamik, der internationalt er ved at drive uligheden op på niveauet fra 1800-tallet. Hvilket mønster er det, Piketty har afdækket, og kan dette mønster genfindes i Danmark?

Hvad skaber den stigende ulighed ifølge Piketty?

Piketty (2014) observerer, at topindkomsternes andel af den samlede indkomst stiger. Det skyldes ikke folk i arbejde, der bliver rigere på bekostning af folk uden for arbejdsmarkedet. Det er ikke højtuddannede, der bliver rigere på bekostning af lavtuddannede. Det skyldes først og fremmest, at de formuende bliver rigere på bekostning af de ikke-formuende, mens de ekstremt formuende bliver rigere relativt til de knap så ekstremt formuende.

Forklaringen på, at de rige bliver rigere på bekostning af den øvrige befolkning, skal ifølge Piketty helt overordnet findes i to forhold. For det første, at værdien af den samlede formue, og dermed formueafkastet, stiger relativt til værdien af den samlede produktion. For det andet, at den økonomiske vækst er faldende.

Piketty kombinerer de to tendenser i udsagnet

$r > g$, hvilket vil sige, at så længe r (afkast af formue) er større end g (økonomisk vækst), vil de rige (hvis indtægter hovedsageligt kommer fra afkast på formue) øge deres indtægter hurtigere, end den samlede produktion stiger. For disse indtægter erhverver de i forvejen rige sig mere formue. Herved er der startet en dynamik, hvor topindkomsterne konstant øger deres andel af den samlede indkomst.

Katalysatoren, der har igangsat ovenstående proces, er ændret fordelingspolitik. Lavere skat har øget topindkomsternes mulighed for at efterspørge formue, hvad der har drevet den samlede formue op i pris relativt til produktionen. En proces, der er blevet yderligere forstærket af kapitalens fri bevægelighed over grænserne.

For at opsummere. Vejen til konstant stigende ulighed starter med klassisk omfordelingspolitik efter Matthæus-princippet: Thi den, som har, ham skal der gives, og han skal få overflod; men den, som ikke har, fra ham skal endog det tages, som han har.

At uligheden i Danmark er steget som følge af omfordeling fra fattig til rig, er dokumenteret i nærværende tidsskrift af Jørgen Goul Andersen (2018). I denne gennemgang fremgår det blandt andet, at marginalsatten for højt-lønnede er sænket mere i Danmark end i noget andet tidligt industrialiseret land i perioden 2000-2016 (af alle OECD-lande har kun Ungarn sænket marginalsatten for højt-lønnede mere end Danmark). Konklusionen er, at ændret skatte- og velfærdspolitik udgør den væsentligste forklaring på den stigende ulighed i Danmark.

Spørgsmålet er nu, om den stigende ulighed i Danmark er et overstået fænomen, eller om vi kan forvente fortsat stigende ulighed. Hvis uligheden i Danmark skal sættes i forbindelse med den konstante stigning, Piketty beskriver, skal følgende betingelser være opfyldt.

- 1) Indkomstuligheden stiger, fordi topindkomsterne lægger beslag på en stadig større andel af den samlede indkomst.
- 2) Værdien af den samlede formue stiger relativt til produktionen.
- 3) Formueafkastet er stigende.
- 4) Formueafkast beskattes mindre end arbejdsindkomst.
- 5) Arveafgiften sænkes, og der arves større formuer.
- 6) De i forvejen formuende akkumulerer en større andel af formuen.

Jo mere disse betingelser viser sig opfyldt for Danmarks vedkommende, jo stærkere må det konkluderes, at Danmark betræder den sti, der ifølge Piketty har ført til stigende ulighed i de øvrige tidligt industrialiserede lande, og jo mere kan vi derfor forvente, at uligheden vil vedblive at stige fremover.

Ad 1/ Lægger topindkomsterne i Danmark beslag på en stigende andel af den samlede indkomst, ligesom det ses i andre tidligt industrialiserede lande?

Som nævnt satte den voldsomme stigning i uligheden i Danmark ind fra 2003. Ifølge World Inequality Database har den rigeste promille i Danmark øget sin andel af den samlede indkomst i Danmark med 36 procent fra 2003 til 2010 (der er den seneste observation). Det økonomiske Råd (2016) anslår stigningen til 27 procent fra 2003 til 2010, og 42 procent fra 2003 til 2014.

Til sammenligning viser data fra World Inequality Database, at den rigeste promilles andel af den samlede indkomst steg med 31 procent i USA (2003-2014), 15 procent i Kina (2003-2010), 14 procent i Australien (2003-2013), 14 procent i Japan (2003-2010), 11 procent i Canada (2003-2015). I samme periode faldt den rigeste promilles andel af den samlede indkomst med 7 procent i Frankrig (2003-2013) og 18 procent i Spanien (2003-2012).

På baggrund af de data der er til rådighed, må det konkluderes, at Danmark er det land, hvor topindkomsternes andel af den samlede indkomst stiger hurtigst.

Ad 2/ Stiger værdien af den samlede formue relativt til produktionen i Danmark efter samme mønster, som Piketty har fundet i de øvrige tidligt industrialiserede lande?

Denne undersøgelse er blevet gennemført af Danmarks Nationalbank (Abildgren, 2015). Her genfindes den samme U-formede kurve, som Piketty dokumenterer for USA, Storbritannien, Tyskland og Frankrig. Forskellen er blot, at stigningen i værdien af den samlede formue i Danmark starter senere og fra et lavere niveau. Til gengæld har udviklingen været så markant, at Danmark nu ligger på niveau med Tyskland og Storbritannien og næsten er tilbage på niveauet fra 1800-tallet.

Ad 3/ Stiger formueafkastet i Danmark?

Ifølge oplysninger fra Danmarks Statistik (Statistikbanken, tabel INDKP101 omregnet til faste priser) steg den indkomst, der skabes af sig selv, blot fordi man ejer noget, der genererer et afkast (såsom aktier, obligationer og andre værdipapirer) med 125 procent per indbygger i Danmark fra 1994-2015.

Medregner man den gevinst, man som boligejer har opnået i form af øget lejeværdi af egen bolig (den indkomst, man sparer ved ikke at skulle betale husleje) og de kraftigt formindskede renteudgifter, som især boligejere nyder godt af, har stigningen i formueindkomst per indbygger i Danmark været 594 procent i samme periode.

Til sammenligning har lønstigningen i den private sektor i perioden 1994-2015 været på 62 procent (korrigeret for inflation). Der er altså ikke nogen tvivl om, at formueafkastet er steget i Danmark, og at det siden 1994 bedre har kunnet svare sig at eje værdipapirer og huse end at gå på arbejde.

Ad 4/ Beskattes formueafkast mindre end arbejdsindkomst?

Jævnfør Skatteministeriet (2018) faldt marginalsattesatsen for personlig indkomst fra 68,7 procent i 1993 til 62 procent i 1998. I 2010 faldt marginalsattesatsen for personlig indkomst yderligere til 56,1 procent, og i 2018 lå den på 56,5 procent.

Marginalsattesatsen for kapitalindkomst faldt fra 68,7 procent i 1993 til 58,2 procent i 1998. I 2011 faldt marginalsattesatsen for kapitalindkomst yderligere til 50,2 procent, og i 2018 lå den på 42,7 procent.

Bemærkelsesværdigt er det, at forskellen på marginalsattesatsen på personlig indkomst og kapitalindkomst har bevæget sig fra 0 procent til 13,8 procent fra 1994 til 2018. Igen må det konstateres, at det siden 1994 bedre har kunnet betale sig at få sin indkomst fra formueafkast end ved at gå på arbejde.

Ad 5/ Er arveafgiften blevet sænket, og arves der større formuer i Danmark?

Arveafgiften for familieejede virksomheder er netop blevet sænket fra 15 procent til 5 procent (ændringen er fuldt indfaset i 2020). I skrivende stund er der samlet politisk flertal for helt at afskaffe arveafgiften. Svaret på første del af spørgsmålet må derfor blive et rungende ja, arveafgiften er blevet sænket.

Den lavere arveafgift er i øvrigt foranlediget af, at en række af Danmarks største familieejede virksomheder står over for et snarligt generationsskifte. Der er således flere grunde til at antage, at der arves større formuer i Danmark i den nære fremtid.

Om der allerede er blevet arvet større formuer i den tid, hvor uligheden er steget, kan kun undersøges indirekte, da der ikke findes opgørelser over arvens størrelse i Danmark. En sådan undersøgelse er blevet foretaget af Andersen og Juul (2017). Her konstateres det, at proventet af arveafgiften har ligget nogen-

lunde jævnt, siden arvereglerne sidst blev lavet om i 1995. Til gengæld er dødeligheden siden da faldet med 25 procent. Det kunne indikere, at størrelsen på de arvede formuer er steget 25 procent.

Andersen og Juul (2017) bemærker desuden, at arvereglerne i Danmark er indrettet således, at man kan give 61.500 i skattefrit arveforsbud per år, og på denne måde undgå at betale arveafgift. Beløbet er ikke indberetningspligtigt, så vi ved ikke, hvor meget der er blevet arvet på denne måde. Imidlertid viser en analyse på individniveau, at blandt den rigeste promille af de 18-årige, stammer 99 procent af deres formue fra sådanne overførsler. Analysen viser også, at børn, der modtager arveforsbud i barndommen, bliver ved med at gøre det i voksenlivet.

Vi kan konkludere, at på baggrund af det foreliggende materiale ser det ud til, at der er blevet arvet større formuer i Danmark, og det synes helt sikkert, at arv vil få større betydning for formuekoncentrationen for fremtiden.

Ad 6/ Koncentreres ejerskabet af formuerne i toppen af Danmark?

Svaret vil afhænge af, hvordan man operationaliserer spørgsmålet.

Piketty arbejder med det bredest mulige formuebegreb (alt hvad der kan måles). Det kan gå an, så længe man sammenligner lande med en nogenlunde ensartet formuestruktur. Men når det kommer til formuestruktur, er Danmark atypisk. Derfor må der tages en række forbehold, når størrelsen af formuerne måles.

Det store spørgsmål er, om pensionsopsparing skal tælle med. I international sammenligning har Danmark en særdeles stor pensionsformue, der ejes af det store flertal af lønmodtagerne. Denne opsparing modvirker formuekoncentration i toppen.

Der er imidlertid flere grunde til at se bort fra pensionsopsparingen i vores undersøgelse.

For det første må stigningen i danskernes pensionsopsparing forventes at ophøre, når arbejdsmarkedspensionerne er fuldt indfasede. Vi må altså forvente, at denne modvægt til formuekoncentration i toppen i Danmark er en midlertidig foranstaltning. Der er derfor god grund til at analysere formueudviklingen i Danmark eksklusiv pensionsopsparing. Vi må vide om tilstedeværelsen af pensionsopsparingen slører en dynamik, der svarer til den beskrevet af Piketty.

En vigtigere grund til at analysere formuekoncentrationen uden pensionsopsparing er, som professor ved CBS og ekspert i formuepleje Brooke Harrington (2016) slår fast, at det navnlig er væksten af dynastiske formuer, der driver uligheden op.

Dynastiske formuer har den fordel, at de ikke skal bruges. De kan dermed dedikeres til langsigtede investeringer, der giver bedre afkast, og de er også langt nemmere at placere således, at de kan unddrage sig beskatning.

At skatteunddragelse er udbredt, underbygges af, at internationale læk af data har afsløret omfattende skattesnyd blandt topindkomsterne, også blandt danskere.

Et andet indicium på udbredelsen af skatteunddragelse er den omstændighed, at der er oprettet en formel uddannelse (som føromtalt Brooke Harrington har gennemført som en del af sin research) i formueforvaltning, der specifikt handler om, hvordan man bedst undgår beskatning af formuer.

Hvordan har nettoformuen eksklusiv pensionsopsparing udviklet sig i Danmark?

Ifølge Det Økonomiske Råd (2016) rådede de 10 procent rigeste danskere over 82 procent af nettoformuen i 2014, hvilket er stort set identisk med niveauet i starten af 1990'erne (81 procent i 1991). Umiddelbart må det altså

afvises, at der er sket en formuekoncentration i Danmark.

Imidlertid dækker udviklingen over en dynamik, der kunne antyde, at der faktisk sker en formuekoncentration. De rigeste 10 procent andel af nettoformuen faldt fra midten af 1990'erne frem til 2007. Denne udvikling skyldes stigningen i huspriserne, der har tilgodeset de fleste af landets husejere (eller i hvert fald de fleste, der købte tidligt). I samme øjeblik som prisboblen på huse bristede, faldt de almindelige danskeres andel af nettoformuen. Igen ser vi et fænomen af midlertidig varighed trække i modsat retning af den generelle trend.

Efter husprisernes kollaps er de rigestes andel af den samlede formue vokset dramatisk. De ti procent rigeste danskere minus den rigeste procent lagde beslag på 52 procent af nettoformuen i 2014 mod 41 procent i 2007 (en relativ stigning på 27 procent). Den rigeste procent af danskerne lagde beslag på 30 procent af nettoformuen i 2014 mod 20 procent i 2007 (en relativ stigning på 50 procent).

Det kan opsummeres, at udviklingen i huspriserne og opbygningen af pensionsformuen har skjult en underliggende trend, nemlig en voldsom formuekoncentration blandt de rigeste danskere.

Bemærk i øvrigt, at ligesom i de øvrige tidligt industrialiserede lande kan der i Danmark iagttages det mønster, at tabene i forbindelse med Finanskrisen 2008 ramte de almindelige indkomster langt hårdere, end de ramte topindkomsterne (Harrington, 2016).

Konklusion: Forvent stigende ulighed

Vores gennemgang af den stigende ulighed i Danmark giver grundlag for en klar konklusion. Når det hidtil ikke har været bredt erkendt, at Danmark følger det mønster, som Thomas Piketty har afdækket i Kapitalen i det 21. århundrede, hænger det sammen med,

at spørgsmålet ikke er blevet undersøgt tilstrækkeligt systematisk. Det viser sig nu, at Danmark følger Pikettys mønster for stigende ulighed på alle parametre. Det må derfor forventes (under forudsætning af uændret politik), at uligheden vil vedblive at stige støt i Danmark.

Forskellen på stigningen i uligheden i Danmark vs. USA, Storbritannien, Tyskland og Frankrig er, at stigningen i Danmark er startet senere og fra et lavere niveau, men nu stiger med større hast, end tilfældet er i disse lande. Udviklingen i Danmark har stået på i over to årtier, og det bestyrker en antagelse om, at der er tale om en trend snarere end en afvigelse.

Præcis som Piketty har forklaret, stiger formuernes værdi relativt til den samlede produktion. Det sker, fordi der er stigende efterspørgsel på formue. Formueskattens afskaffelse, fastfrysningen af boligskatterne, den lempelige finanspolitik forud for Finanskrisen, skattelettelser, der tilgodeså topindkomsterne, lavere beskatning af formueafkast – alt dette har sammen med stigende pensionsopsparing og frie internationale kapitalbevægelser drevet priserne på formue op til fordel for dem, der besad formue forud for prisstigningerne på formue.

Balancen i det danske samfunds omfordelingsmekanismer er blevet forrykket, således at der nu er startet en dynamik, hvor de formuendes formuer akkumulerer af sig selv. Afkast af formuen lægges til formuen, der herefter genererer et større afkast, og sådan kan det fortsætte. Den lavere arveafgift, der indføres i disse år, og den endelige afskaffelse af arveafgiften, der forventes vedtaget i nær fremtid, vil yderligere accelerere denne proces.

Hvor er vi på vej hen?

Spørgsmålet er, hvor denne trend fører Danmark hen? Om få år vil Danmark være et helt igennem gennemsnitligt europæisk land, når

det kommer til ulighed. Men vil det fortsætte endnu længere? Vil Danmark komme på niveau med USA?

En simpel fremskrivning af væksten i den rigeste promilles indkomster fortæller, at Danmark vil nå samme niveau i ulighed, som USA har i dag, i året 2049 (uanset om man bruger tal fra DØR eller World Income Database). Men er det realistisk at tro, at uligheden kan få lov at stige lige så meget i Danmark, som det har været tilfældet i USA?

Udviklingen i USA er blevet analyseret af nobelpristager i økonomi Joseph Stiglitz (2012) og tidligere arbejdsminister under Bill Clinton Robert Reich (2011, 2015). Af dem erfarer vi, at trenden med stigende ulighed i USA blev skudt i gang med en ændring af skattesatserne, således at USA gik fra at have progressiv beskatning til regressiv beskatning (topindkomsterne betaler nu en lavere procent af deres indkomst i skat end almindelige indkomster). Umiddelbart herefter begynder topledernes lønninger at stige exceptionelt. Samtidig ses en næsten lineær sammenhæng mellem faldende fagforeningsmedlemskab i USA og middelklassens faldende andel af den samlede indkomst. Som følge heraf er topindkomsternes bid af kagen vokset, hver gang der har været højkonjunktur og vækst, for til sidst at være blevet så stor, at topindkomsternes indkomstfremgang voksede sig større end produktionstigningen.

I takt med at topindkomsterne i USA er blevet rigere, har de også fået mere politisk indflydelse. Det er lykkedes de absolutte topindkomster gennem massiv partistøtte at ændre lovgivningen til deres fordel. Dette kommer til udtryk i forlængelse af patenter, der giver store firmaer monopollignende status. Det kommer til udtryk i lovgivning, der svækker forbrugernes og lønmodtagernes rettigheder. Det kommer til udtryk i et loft på omfanget af bødestraf på insiderhandel og finansiel svindel, så svindel bliver økonomisk rentabel,

også selvom det bliver opdaget. Det kommer til udtryk i en svækkelse af skattevæsnets, så det ikke kan overkomme at opkræve korrekt skat (Reich, 2015).

Udviklingen i USA afspejles kun delvist i Danmark. Fagbevægelsen står forholdsvis stærkt i Danmark, hvilket har sikret en lønudvikling nogenlunde i takt med produktionstilvæksten. Skattevæsnets har mistet mandskab og effektivitet, men opruster nu igen efter en serie af skandaler. Imidlertid stiger topledernes lønninger i de store virksomheder betydeligt hurtigere end den øvrige lønudvikling (Finansministeriet, 2018). Der er også eksempler på, at pengestærke interesser køber sig til politisk indflydelse. Det har været tilfældet med forløbet omkring arveafgiften, der er et resultat af massivt lobbyarbejde og pengegaver til de partier, der støtter op om afgiftens afskaffelse (Arnfred og Jessen, 2016).

Danmark har ikke amerikanske tilstande, men tilfældet USA fortæller os, at hvis ikke udviklingen bremses, vil topindkomsterne på et tidspunkt råde over så stor en del af den samlede indkomst, at deres politiske indflydelse bliver så stor, at stigningen i uligheden synes irreversibel.

Bemærk, at det ikke var demokratiet eller fagbevægelsen alene, der fik gjort op med 1800 tallets ekstreme ulighed. Der skulle to verdenskrige til. Det indikerer, at når først den ekstreme ulighed er indtruffet, skal der meget bemærkelsesværdige begivenheder til for at rulle den tilbage.

Konklusionen er derfor, at vi kun har begrænset tid til at rulle uligheden tilbage.

Litteratur

- Abildgren, Kim (2015), »Estimates of the National Wealth of Denmark 1845-2013«, *Working Papers* no. 92, København: Danmarks Nationalbank.
Andersen, Jørgen Goul (2018), »Globalisering og sti-

gende økonomisk ulighed«, *Økonomi & Politik*, 91(1): 46-64.

- Andersen, Lars og Jonas Schytz Juul (2017), »Hvilken rolle spiller arv i Danmark?«, i Niels Ploug, red., *Økonomisk Ulighed i Danmark*, København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.
Arnfred, Carl Emil og Chris Kjær Jessen (2016), *Skjulte Penge*, København: Berlingske.
Asmussen, Balder m.fl. (2018), *Samfundsstatistik 2018*, København: Forlaget Columbus.
Harrington, Brooke (2016), *Capital without Borders*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
Jakobsen, Kristian Thor (2016), *Den sociale mobilitet målt på indkomst er gået tilbage over de seneste godt ti år*, København: Tænketanken Kraka.
Juul, Jonas Schytz (2018), *Fattigdom i opvæksten giver langvarige konsekvenser*, København: AE-rådet.
Pickett, Kate og Richard Wilkinson (2011), *Ulighed*, København: Information.
Piketty, Thomas (2014), *Kapitalen i det 21. århundrede*, København: Gyldendal.
Reich, Robert (2010), *Aftershock*, New York: Knopf Doubleday Publishing Group.
Reich, Robert (2015), *Saving Capitalism*, New York: Alfred A. Knopf.
Stiglitz, Joseph (2012), *The Price of Inequality*, New York: Penguin Books.

Datakilder

- Det økonomiske Råd: Dansk Økonomi Efterår 2016. Data til figurer i kapitel V. <https://dors.dk/vismandsrapporter/dansk-oekonomi-efteraar-2016>
Eurostat: Inequality of income distribution S80/S20 income quintile share ratio – EU-SILC. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_pns4&lang=en
Finansministeriet: Svar på Finansudvalgets spørgsmål nr. 376 (Alm. del) af 31. maj 2018. <http://www.ft.dk/samling/20171/alm-del/fiu/spm/376/svar/1499999/1915748.pdf>
OECD Stat. Income Distribution and Poverty. <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=IDD>
Skatteministeriet: Marginalskatteprocenter 1993 og 1998-2018. <http://www.skm.dk/skattetal/statistik/tidsserieoversigter/marginalskatteprocenter-1993-og-1998-2018>
Statistikbanken Danmarks Statistik, tabel IFOR32 og INDKP101. <http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1366>
World Inequality Database. <http://wid.world/>